

XALQARO TURIZMNI BOSHQARISHNING BARQARORLIK VA INNOVATSIYALAR BILAN BOG'LIQ YONDASHUVLARI

Radjabova Nasiba Maxmudjonovna¹

¹ Chirchiq davlat pedagogika universiteti

Turizm fakulteti 3-kurs talabasi

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 02.05.2025

Revised: 03.05.2025

Accepted: 04.05.2025

KALIT SO'ZLAR:

Barqaror turizm,
innovatsiyalar, yashil
texnologiyalar, ekologik
turizm, texnologik
innovatsiyalar.

Ushbu maqolada xalqaro turizmni boshqarish barqarorlik va innovatsiyalar bilan bog'liq yondashuvlari tahlil qilinadi. Maqola, turizm sohasining ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini uyg'unlashtirib, barqaror rivojlanishni ta'minlash uchun yangi texnologiyalar va innovatsion metodlarni qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Barqaror turizmni rivojlantirishda innovatsion texnologiyalarini qo'llashning ahamiyati ta'kidlanadi. Shuningdek, maqolada xalqaro tajribalar o'rganilgan. Xalqaro hamkorlik, mahalliy aholini jalb qilish va innovatsion texnologiyalarni integratsiya qilish kabi takliflar kiritilgan. Maqola turizmni barqaror boshqarish va innovatsiyalarni qo'llash orqali turizm sohasining kelajagi uchun samarali va ekologik jihatdan toza yondashuvlarni taqdim etishga qaratilgan.

KIRISH. Xalqaro turizm, bugungi kunda global iqtisodiyotning muhim tarmog'iga aylangan, eng tez rivojlanayotgan sanoatlarning biriga kiradi. Har yili millionlab sayohatchilar dunyoning turli burchaklariga safar qilmoqda, bu esa mamlakatlar o'rtasidagi iqtisodiy va madaniy aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi. Biroq, turizmning o'sishi bilan birga, uning atrof-muhitga, jamiyatga va iqtisodiyotga bo'lgan salbiy ta'sirlari ham ortib bormoqda. Ayni paytda, sayohat qilishdan ko'zlangan iqtisodiy foyda bilan birga,

resurslar isrof bo'lishi, chiqindilarning ortishi va tabiiy muhitning buzilishi kabi muammolar yuzaga kelmoqda.

Bu muammolarni hal qilish uchun barqaror turizm tushunchasi dolzarb bo'lib qolgan. Barqaror turizm, sayohatchilar va mehmonxona xizmatlaridan foydalanish jarayonida atrof-muhitga zarar keltirmasdan, resurslarni tejash va jamiyatni rivojlantirishni maqsad qiladi. Bu yondashuv, tabiiy resurslardan samarali foydalanishni, ekologik ta'sirlarni kamaytirishni, va mahalliy aholi va madaniyatni hurmat qilishni o'z ichiga oladi. Xalqaro turizmni barqaror boshqarish nafaqat atrof-muhitni saqlash, balki iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishni ham ta'minlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, bugungi kunda innovatsiyalar va texnologiyalar turizm sohasida yangi imkoniyatlarni ochmoqda. Yangi texnologiyalar, masalan, raqamli platformalar, sun'iy intellekt, va virtual haqiqat kabi vositalar, sayohatlarni yanada qulay, xavfsiz va barqaror qilish imkoniyatini yaratmoqda. Innovatsiyalar turizmni boshqarishda yangi metodlarni kiritishga yordam beradi, shu jumladan, resurslarni samarali boshqarish va mijozlar ehtiyojlariga tezda javob berish.

Shunday qilib, xalqaro turizmni boshqarishning barqarorlik va innovatsiyalar bilan bog'liq yondashuvlari dolzarb mavzu hisoblanadi. Bu yondashuvlar, turizm sohasining uzoq muddatli muvaffaqiyatini ta'minlash va atrof-muhitga bo'lgan salbiy ta'sirlarni kamaytirish uchun zarurdir. Shu bois, ushbu maqolada, xalqaro turizmni boshqarishda barqarorlik va innovatsiyalarni qanday qo'llash mumkinligini o'rganish va bu sohaning istiqbollari ko'rib chiqish maqsad qilinadi.

Barqaror turizm tushunchasi, so'nggi yillarda turizm sanoatida eng muhim va dolzarb yo'nalishlardan biriga aylangan. Bu turizmni boshqarishning yangi yondashuvi bo'lib, uning asosiy maqsadi atrof-muhitga zarar yetkazmasdan, iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlashdir. Barqaror turizm nafaqat ekologik barqarorlikni, balki ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlikni ham o'z ichiga oladi. U sayohatlarni va turizm faoliyatlarini tashkil etishda ekologik ta'sirni kamaytirish, mahalliy jamiyatlarni rivojlantirish va resurslarni tejashni nazarda tutadi.

Barqaror turizmدا ekologik barqarorlik asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni, atrof-muhitni saqlashni va ekotizimlarga zarar yetkazmaslikni anglatadi. Turizmni rivojlantirishda energiya samaradorligini oshirish, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash, tabiiy resurslarni tejash va ekologik toza texnologiyalarni qo'llash kabi chora-tadbirlar asosiy rol o'ynaydi. Masalan, ekologik toza

mehmonxonalar, qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish va chiqindilarni samarali boshqarish kabi amaliyotlar barqaror turizmning bir qismi bo'ladi[3].

Bundan tashqari, barqaror turizmning ijtimoiy jihatlari ham juda muhimdir. Sayohat va turizm faoliyatlari mahalliy aholi va jamiyatlarga foyda keltirishi, ularning madaniyatini hurmat qilishi va yashash sharoitlarini yaxshilashga qaratilgan bo'lishi kerak. Ijtimoiy barqarorlik, mahalliy jamiyatlarning iqtisodiy farovonligini oshirish, ularning madaniy merosini himoya qilish va sayohatchilarga mahalliy madaniyatni tanishtirishga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, sayohatchilarning tajribasini boyitadi va mahalliy aholi uchun yangi ish o'rinlari yaratadi.

Iqtisodiy barqarorlik, turizmni boshqarishda uzoq muddatli iqtisodiy foydalarni ta'minlashga qaratilgan. Barqaror turizm nafaqat sayohatga chiqqan odamlar uchun foydali bo'lishi kerak, balki kengroq iqtisodiyot uchun ham ijobiy ta'sir ko'rsatishi zarur. Bu, turizm xizmatlarining sifatini oshirish va mahalliy iqtisodiyotga qo'shimcha daromad keltirishga yordam beradi. Masalan, mahalliy hunarmandchilik va sanoat tarmoqlarini qo'llab-quvvatlash, mehnat sharoitlarini yaxshilash va ishlab chiqarish jarayonlarida ekologik talablarni hisobga olish orqali iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash mumkin.

Shuningdek, barqaror turizmni rivojlantirishda turli darajadagi boshqaruv strategiyalari muhim rol o'ynaydi. Xalqaro va milliy darajada ishlab chiqilgan barqaror turizmga oid siyosatlar, sertifikatlash tizimlari va ekologik mezonlar turizm sohasining barqarorligini ta'minlashda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Barqaror turizmni rivojlantirishda davlatlar, turizm kompaniyalari, mahalliy jamoat tashkilotlari va xalqaro tashkilotlar o'rtasidagi hamkorlikning o'rni katta. Ularning birgalikdagi sa'y-harakatlari bilan turizmni boshqarishning ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy jihatlari uyg'unlashtiriladi va yanada samarali natijalar olish mumkin bo'ladi.

Barqaror turizmning ushbu yondashuvlari sayohatchilarga atrof-muhitga zarar yetkazmasdan, madaniy merosni hurmat qilish va mahalliy aholi uchun foydali bo'lish imkoniyatlarini yaratadi. U, shuningdek, uzoq muddatda turizm sohasining muvaffaqiyatli va barqaror rivojlanishini ta'minlashga yordam beradi.

Innovatsiyalar va texnologiyalar turizmni boshqarishda so'nggi yillarda juda katta rol o'ynay boshladi. Turizm sohasida yangi texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar nafaqat xizmatlar sifatini oshirishga, balki atrof-muhitga bo'lgan ta'sirni kamaytirishga, iqtisodiy samaradorlikni oshirishga va sayohatchilarga yaxshiroq tajriba taqdim etishga yordam beradi.

Birinchidan, raqamli texnologiyalar turizmning barcha sohalarida, ayniqsa, sayohatni rejalashtirish va xizmatlarni taqdim etishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Onlayn platformalar, masalan, booking.com, Airbnb, TripAdvisor kabi sayohat saytlaridan foydalanish, sayohatchilarga bir qancha variantlar orasidan eng maqbulini tanlash imkoniyatini beradi. Bu platformalar sayohatchilar uchun eng qulay va mos keladigan variantlarni tanlashga yordam beradi va shu orqali resurslarni yanada samarali boshqarishga imkon yaratadi.

Mobil ilovalar esa sayohatchilarga o'z sayohatlarini rejalashtirish, mehmonxonalarda to'lovlarni amalga oshirish, jamoat transportidan foydalanish va turli xizmatlardan samarali foydalanishda katta yordam beradi. Masalan, GPS tizimlari va xarita ilovalari yordamida sayohatchilar o'z yo'nalishlarini yanada aniq va oson topishlari mumkin, bu esa sayohatning qulayligini oshiradi va sayohatchilar uchun stressni kamaytiradi.

Sun'iy intellekt (AI) va ma'lumotlarni tahlil qilish texnologiyalari turizm sohasida katta o'zgarishlar kiritishga qodir. Sun'iy intellekt, masalan, mijozlarga xizmat ko'rsatishda samaradorlikni oshiradi, ularning ehtiyojlarini oldindan tushunishga yordam beradi va shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taqdim etishga imkon beradi. Sun'iy intellektning o'rni, shuningdek, xizmatlarning sifatini nazorat qilishda, mijozlarning fikr-mulohazalarini tahlil qilishda va marketing strategiyalarini shakllantirishda ham muhimdir[2].

Blokcheyn texnologiyasi esa turizmga yangi va xavfsiz tizimlar yaratishda qo'llanilmoqda. U sayohat va turizm xizmatlarining shaffofligini oshirish, to'lovlarni xavfsiz amalga oshirish va rezervasyon tizimlarini optimallashtirishda yordam beradi. Blokcheyn yordamida sayohatchilar va turizm xizmatlarini taqdim etuvchilar o'rtasidagi ishonchni oshirish, tranzaksiyalarni tez va xavfsiz amalga oshirish mumkin.

Boshqa innovatsiyalar, masalan, virtual haqiqat (VR) va ko'rgazmalar, sayohatga chiqishdan oldin turistik joylarni onlayn tarzda tajriba qilish imkoniyatini yaratadi. Bu, ayniqsa, uzoq masofalarda joylashgan va turistik resurslari cheklangan hududlar uchun foydalidir. Virtual haqiqat texnologiyalari yordamida sayohatchilar yangi joylarni ko'rishdan oldin ular haqida to'liq ma'lumot olishlari mumkin, bu esa sayohatning muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi.

Yashil texnologiyalar va ekologik toza yechimlar ham turizm sohasiga innovatsiyalarni kiritishda muhim rol o'ynaydi. Yashil energiya manbalaridan foydalanish, ekologik transport tizimlari, atrof-muhitni himoya qilishga qaratilgan texnologiyalar turizmni barqaror boshqarishda katta ahamiyatga ega. Misol uchun, mehmonxonalarda quyosh

energiyasidan foydalanish yoki elektr transport vositalarini qo'llash sayohatni ekologik jihatdan toza qilishga yordam beradi[4].

Bularning barchasi turizm sohasida innovatsion yondashuvlarni qo'llashning eng yaxshi misollaridir. Texnologiyalarni to'g'ri qo'llash sayohatchilar uchun qulaylik yaratadi, barqaror turizmga yordam beradi va turizmni boshqarishning samaradorligini oshiradi.

Xalqaro tajribalar turizmni boshqarishda barqarorlik va innovatsiyalarni qo'llashda o'rganiladigan muhim jihatlardan biridir. Turizmni barqaror rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar, ayniqsa, ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlar bo'yicha turli mamlakatlar o'rtasida farq qiladi. Xalqaro tajribalar, turizmni barqaror boshqarishda yangi va innovatsion metodlarni ishlab chiqishga, shuningdek, mahalliy ehtiyojlarga mos yechimlar yaratishga yordam beradi[6].

Bir qator mamlakatlar, masalan, Shvetsiya, Finlyandiya va Norvegiya kabi Skandinaviya davlatlari barqaror turizmni rivojlantirishda ilg'or tajribaga ega. Ushbu mamlakatlarda turizm sohasidagi siyosatlar, tabiiy resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish va ekologik toza texnologiyalarni joriy qilishga qaratilgan. Masalan, Norvegiyada ekologik turizmni rivojlantirishga katta e'tibor qaratilgan bo'lib, ular tabiiy manzaralarni saqlash va mehmonlarni tabiat bilan hamohang ravishda sayohat qilishga undashmoqda. Shuningdek, Norvegiyaning turizm kompaniyalari sayohatchilarni ekologik transport vositalaridan, masalan, elektr avtobuslar va velosipedlardan foydalanishga rag'batlantirmoqda.

Yaponiyada esa turizmni boshqarish innovatsiyalari texnologiyalar yordamida amalga oshirilmoqda. Yaponiya davlatida sayohatlarni raqamlashtirish va shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taqdim etishning yuqori darajasi mavjud. Yaponiya turizm sektori sun'iy intellekt va ma'lumotlarni tahlil qilish texnologiyalarini qo'llash orqali sayohatlarni yanada samarali va qulay qiladi. Shuningdek, Yaponiya ko'plab madaniy meroslarni saqlashda yuqori texnologiyalarni joriy qilgan, masalan, virtual haqiqat yordamida qadimiy yodgorliklarni sayohatchilarga tanishtiradi.

Islandiya ham barqaror turizmni rivojlantirishda ilg'or tajribaga ega. Islandiya hukumati ekologik turizmni rag'batlantirish uchun davlat darajasida qat'iy siyosat yuritadi. Tabiatni asrash va sayohatchilarga ekologik jihatdan qulay xizmatlar taqdim etish Islandiyada turizmni boshqarishning asosiy tamoyillaridan biridir. Shuningdek, Islandiya tabiiy resurslar, jumladan, issiqlik manbalaridan foydalanish bo'yicha ilg'or texnologiyalarni qo'llaydi, bu esa ekologik barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, Avstraliya va Nyu-Zelandiya kabi mamlakatlar ham barqaror turizmni rivojlantirishda tajriba almashishning muhim o'rnini egallaydi. Avstraliyaning qirg'oq hududlarida turizmning ekologik barqarorligini ta'minlash uchun o'rmonlarni va dengiz resurslarini muhofaza qilishga katta e'tibor berilgan. Nyu-Zelandiyada esa, Mahalliy Maori madaniyatini saqlash va turistlarga bu madaniyatni tanishtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Shu bilan birga, Nyu-Zelandiya o'zining barqaror turizmga qaratilgan strategiyalarini ishlab chiqishda innovatsion texnologiyalarni joriy etgan.

Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, turizmni barqaror rivojlantirish va innovatsiyalarni qo'llashda mamlakatlar o'rtasida farq bo'lishi mumkin, ammo umumiy tamoyillar barchada o'xshashdir. Bularning barchasi atrof-muhitni himoya qilish, ijtimoiy mas'uliyatni oshirish va iqtisodiy foydani maksimal darajada ta'minlashga yo'naltirilgan. Barqaror turizmni boshqarish uchun global miqyosda hamkorlik va tajriba almashish muhimdir.

Xalqaro turizmni boshqarish barqarorlik va innovatsiyalar bilan bog'liq yondashuvlarni amalga oshirish, sayohat va turizm sohasining kelajagi uchun juda muhimdir. Barqaror turizm, atrof-muhitga zarar yetkazmasdan, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan foydali turizmni rivojlantirishga yordam beradi. Bu turizm sohasidagi barcha yo'nalishlar – ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy aspektlarni uyg'unlashtirib, barqaror rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Barqaror turizmni rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar va yangi yondashuvlar muhim rol o'ynaydi, chunki ular sayohatni rejalashtirish, xizmat ko'rsatish va resurslarni boshqarish kabi sohalarda samaradorlikni oshiradi.

Innovatsiyalar, masalan, mobil ilovalar, sun'iy intellekt, virtual haqiqat va yashil texnologiyalarni qo'llash orqali turizmni ekologik va ijtimoiy jihatdan barqaror qilish mumkin. Shuningdek, texnologiyalar turizmni boshqarishda yangi imkoniyatlar yaratib, sayohatchilarga yanada samarali va xavfsiz xizmatlar taqdim etadi. Xalqaro tajribalar, masalan, Skandinaviya davlatlari, Yaponiya, Islandiya, Avstraliya va Nyu-Zelandiya kabi mamlakatlar, barqaror turizmni rivojlantirishda yuqori natijalarga erishgan. Ularning tajribalari, barqaror va innovatsion yondashuvlarni qo'llash orqali boshqalarga o'rnak bo'lishi mumkin.

Barqaror turizmni rivojlantirishda xalqaro hamkorlik va tajriba almashish juda muhimdir. Mamlakatlar o'rtasidagi hamkorlik orqali dunyo miqyosida barqaror turizmni rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash, texnologiyalar va boshqaruv tizimlarini takomillashtirish bo'yicha quyidagi takliflarni keltirib o'tamiz:

– Innovatsiyalarni qo'llashni kuchaytirish: Turizm sohasidagi yangi texnologiyalarni kengaytirish va ularni barqaror boshqaruv tizimlariga integratsiya qilish. Sun'iy intellekt, ma'lumotlar tahlili va blokcheyn texnologiyalarini qo'llash orqali xizmatlarni shaxsiylashtirish va samaradorlikni oshirish.

– Mahalliy aholini jalb qilish: Barqaror turizmni rivojlantirishda mahalliy aholini to'liq ishtirok ettirish, ularning madaniy merosini hurmat qilish va iqtisodiy foyda olish imkoniyatlarini yaratish.

– Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish: Barqaror turizmni rivojlantirish uchun global miqyosda hamkorlikni yanada kuchaytirish. Tajriba almashish va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik orqali barqaror turizmni rivojlantirishda yangi yondashuvlarni ishlab chiqish.

– Barqaror turizmni targ'ib qilish: Sayohatchilarni barqaror turizmga rag'batlantirish, ularni ekologik va madaniy jihatdan mas'uliyatli sayohatlar qilishga o'rgatish. Bu uchun turizm kompaniyalari va davlatlar o'rtasida barqaror turizmni targ'ib qiluvchi siyosatlar va marketing strategiyalarini ishlab chiqish zarur.

– Barqaror turizm uchun me'yoriy-huquqiy asoslar yaratish: Barqaror turizmni boshqarish uchun davlatlar tomonidan aniq va qat'iy me'yoriy hujjatlar va strategiyalar ishlab chiqilishi kerak. Bu sayohat va turizm faoliyatlarini ekologik va iqtisodiy jihatdan barqaror qilishga yordam beradi.

Xulosa qilib aytganda, barqaror turizmni rivojlantirish uchun global miqyosda birgalikda ishlash, innovatsion texnologiyalarni qo'llash va mahalliy aholini bu jarayonga jalb qilish muhim ahamiyatga ega. Barqaror turizmni boshqarish orqali nafaqat sayohat va turizm sohasini rivojlantirish, balki atrof-muhitni saqlash va iqtisodiy hamda ijtimoiy farovonlikni ta'minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Navruz-zoda B. N., Najmiddinov S. N. IMPORTANCE AND ROLE OF ZIYARAH TOURISM IN RAISING TOURISM POTENTIAL OF BUKHARA REGION //Scientific reports of Bukhara State University. – 2020. – T. 3. – №. 2. – C. 231-235.

2. Palladino, S., & Rossi, M. (2021). *Smart Technologies in Tourism: From Artificial Intelligence to Blockchain*. Springer.

3. Qurbonov, X. (2020). *Xalqaro turizmning iqtisodiy ahamiyati va uning barqaror rivojlanishi*. Toshkent: O'zbekiston Davlat Noshirlik Uyi.

4. Sulton N. et al. IMPORTANCE OF SMART TOURISM IN IMPROVING TOURISM MANAGEMENT IN UZBEKISTAN //Gospodarka i Innowacje. – 2024. – T. 46. – C. 15-19.

5. Хайитбоев Бегзод Хамидуллаевич, Нажмиддинов Султон Нурали Угли Опыт зарубежных стран в формировании цифровой экономики: выводы и перспективы для Узбекистана // Вестник науки и образования. 2020. №1-2 (79). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/opyt-zarubezhnyh-stran-v-formirovanii-tsifrovoy-ekonomiki-vyvody-i-perspektivy-dlya-uzbekistana> (дата обращения: 12.03.2025).

6. <https://www.unwto.org>